

УДК 791.229:94(477):316.7

<https://doi.org/10.31652/978-617-UAWCS-2025.03>**В. В. Коваль***аспірант Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,
м. Київ, Україна**email: dkr3123.vkoval@dakkkim.edu.ua*

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ КІНО ЯК ІНСТРУМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ: УКРАЇНСЬКІ ІСТОРІЇ У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ

Анотація. Дослідження розглядає роль українського документального кіно у збереженні та формуванні національної пам'яті. Аналізується, як ці фільми відображають історичні події України та впливають на світову культурну спадщину, впливаючи на громадську думку та формування національної ідентичності. Документальне кіно стає не лише засобом інформації, але й інструментом культурної дипломатії, що дозволяє Україні розповісти свою історію світові.

Ключові слова: документальне кіно, національна пам'ять, українська історія, культурна ідентичність, світова культура, культурна дипломатія, історичні події, наратив, колективна пам'ять, емоційне сприйняття, культурний обмін, інтерпретація подій.

Abstract. This study examines the role of Ukrainian documentary cinema in preserving and shaping national memory. It analyzes how these films depict Ukraine's historical events and influence global cultural heritage, affecting public opinion and the formation of national identity. Documentary cinema becomes not just a source of information but also a tool of cultural diplomacy, allowing Ukraine to tell its story to the world.

Keywords: documentary cinema, national memory, Ukrainian history, cultural identity, global culture, cultural diplomacy, historical events, narrative, collective memory, emotional perception, cultural exchange, interpretation of events.

У сучасному світі, де культурна ідентичність та історична пам'ять є ключовими для формування національної свідомості, документальне кіно займає особливе місце як інструмент фіксації, інтерпретації та переосмислення минулого. В Україні, з її складною історією та боротьбою за незалежність, документальне кіно стає не просто засобом розваги або інформування, але й важливим елементом національної ідентичності, культурної дипломатії та міжнародного визнання. Воно допомагає формувати розуміння власної історії як всередині країни, так і за її межами, впливаючи на сприйняття України як нації з багатою культурною спадщиною та унікальними історичними досвідами. Це дослідження спрямоване на розгляд того, як документальне кіно може служити інструментом для збереження пам'яті, формування ідентичності та міжкультурного діалогу в контексті глобалізації та інформаційного суспільства.

Наукові дослідження в галузі документального кіно часто зосереджуються на його ролі в суспільстві, культурі та історії. В Україні, дослідження документального кіно почали активно розвиватися після здобуття незалежності, з акцентом на розкриття та документування радянського минулого, Голодомору, Чорнобильської катастрофи, Євромайдану та війни на сході. Режисер Буковський С. [1] вказує на те, що українське документальне кіно має не тільки документальну, але й освітню та просвітницьку функцію, впливаючи на формування національної свідомості та міжнародну репутацію України. Однак, існує потреба в подальшому аналізі впливу цього кіно на міжнародну аудиторію та його роль у формуванні глобального розуміння українських історичних процесів.

Метою цієї статті є дослідження ролі українського документального кіно у процесі формування та збереження національної пам'яті, а також його впливу на світову культурну спадщину та міжнародне сприйняття України. Основні завдання включають:

– Аналіз історичних подій, представлених у українських документальних фільмах, з акцентом на їх інтерпретацію та вплив на національну ідентичність.

- Оцінка впливу документального кіно на громадську думку в Україні та за кордоном, особливо в контексті політичних та соціальних змін.
- Порівняння українських практик документального кіно з міжнародними, виділення унікальних рис та методів.
- Вивчення ролі документального кіно в культурній дипломатії та його внесок у формування позитивного міжнародного іміджу України.

Українське документальне кіно охоплює широкий спектр історичних подій, починаючи від трагедій Голодомору (1932-1933 рр.), через катастрофу в Чорнобилі (1986 р.), до Революції Гідності (2013-2014 рр.) та російсько-української війни, що почалася у 2014 році. Фільми як "Живі" (реж. Сергій Буковський) [1] та "Зима у вогні" (реж. Євген Афінеєвський) [2] є яскравими прикладами, де історична правда і емоційний наратив стають інструментами для глибшого розуміння подій. Ці фільми не тільки фіксують моменти історії, але й надають голос тим, хто пережив ці події, розкриваючи гуманістичні аспекти конфліктів та трагедій. Вони створюють образи, які не просто інформують, а й змінюють сприйняття історичних реалій.

"Живі" досліджує психологічні наслідки Чорнобильської катастрофи для людей, які змушені були покинути свої домівки, відкриваючи глядачам складний світ емоцій, втрат та відновлення. Фільм показує не тільки технічні аспекти катастрофи, але й її вплив на людські життя, роблячи акцент на особисті історії та емоційний досвід. Через розповіді очевидців та учасників подій, фільм створює потужний образ людської стійкості та здатності до відновлення після катастрофи. Він підкреслює важливість пам'яті як засобу боротьби з забуттям, особливо в контекстах, де історичні події були спробовані до приховування або ігнорування [1].

"Зима у вогні" ж пропонує універсальний погляд на боротьбу за свободу та людську гідність, що резонує з глядачами по всьому світу, показуючи Євромайдан як символічну подію боротьби за демократичні цінності. Цей фільм не тільки документує події, але й інтерпретує їх через призму людського страждання, надії та солідарності, що дозволяє глядачам з різних культурних контекстів ідентифікуватися з українським досвідом боротьби. Він демонструє, як колективні дії можуть змінити хід історії, показуючи силу людського духу та прагнення до справедливості [2].

Документальне кіно має потужний вплив на громадську думку, як в Україні, так і за її межами. Воно не тільки інформує, але й формує ставлення, уподобання та розуміння історичних подій. Наприклад, фільм "Добровольці Божої Чоти" (реж. Леонід Кантер) [3] показує війну на сході України не як просто військовий конфлікт, а як боротьбу за ідентичність та цінності, що змінює сприйняття цього конфлікту, особливо серед міжнародної аудиторії. Цей фільм зосереджується на особистих історіях добровольців, показуючи їх мотивацію, страхи та героїзм, що дозволяє глядачам глибше зрозуміти суть конфлікту.

Ці фільми сприяють розумінню складних історичних процесів, підкреслюючи важливість пам'яті та переосмислення минулого для формування майбутнього. Вони демонструють, як особисті історії можуть стати частиною колективної пам'яті, впливаючи на формування національної ідентичності та громадянського суспільства. Документальне кіно допомагає не тільки зберегти історію, але й стимулює до її критичного аналізу та обговорення. Воно стає платформою для діалогу про пам'ять, відповідальність і майбутнє, створюючи простір для колективної рефлексії над минулим.

Крім того, документальне кіно має потенціал змінити не тільки сприйняття історичних подій, але й вплинути на політичні та соціальні процеси. Наприклад, фільм "Зима у вогні" не лише інформував світ про події Євромайдану, але й мобілізував міжнародну підтримку для України. Він став каталізатором для дискусій про демократію, свободу і людські права, показуючи, як документальне кіно може виступати потужним агентом змін, стимулюючи до активних дій і рефлексії над глобальними цінностями.

Також, фільми як "Добровольці Божої Чоти" не тільки документували війну, але й піднімали питання про людську гідність, патріотизм і жертвність. Вони створювали нові

героїчні образи, які могли надихати українців на єдність і боротьбу за свій народ, впливаючи на громадську свідомість та згуртованість у часи кризи [4]. Таке кіно стає не просто документом історії, але й інструментом для мобілізації суспільства.

Слід зазначити, що вплив документального кіно на громадську думку не обмежується лише формуванням патріотичних настроїв. Воно також сприяє критичному мисленню, заохочуючи глядачів задуматися над складними моральними дилемами, конфліктами і рішеннями, які мають бути прийняті в умовах війни або соціальних потрясінь. Це відкриває простір для обговорення та аналізу, що є невід'ємною частиною демократичного суспільства.

Документальне кіно також може впливати на міжнародну політику, формуючи думку світових лідерів та організацій про ті чи інші події. Наприклад, показ фільмів про конфлікт на сході України підвищував обізнаність про гуманітарну ситуацію, що, в свою чергу, могло вплинути на рішення щодо санкцій чи гуманітарної допомоги.

Українське документальне кіно, хоча й має багато спільного з міжнародними зразками, володіє унікальними рисами. Воно часто зосереджується на емоційному та особистому вимірі історичних подій, що відрізняє його від більш аналітичних або сухо інформативних підходів західних документалістів. Українські фільми прагнуть не тільки розповісти історію, але й змусити глядача відчувати її, створюючи емоційну зв'язок між подіями та аудиторією.

Так, українське кіно більше звертається до гуманістичних аспектів, розкриваючи людські трагедії, героїзм та повсякденне життя під час історичних потрясінь. Це робить українські документальні фільми особливо цінними для міжнародної аудиторії, яка шукає глибокого емоційного зв'язку та розуміння культурних контекстів.

Українське документальне кіно також вирізняється своєю естетикою, яка часто поєднує поетичність з брутальністю реальності, створюючи унікальний візуальний та емоційний досвід. Воно не боїться показувати складні, іноді болючі істини, що робить його особливо автентичним та впливовим. Це кіно часто використовує інноваційні методи наративу, включаючи інтерактивні елементи або анімацію, щоб донести складні історичні моменти до глядача.

Документальне кіно в Україні активно сприяє формуванню та збереженню культурної ідентичності. Воно розповідає світові про українську історію, мову, традиції та культурні особливості, що є важливим у контексті культурної дипломатії. Ці фільми допомагають українцям, особливо тим, хто живе за кордоном, зберігати зв'язок з батьківщиною, підтримуючи в них почуття національної ідентичності. Вони формують образ України як країни з багатою культурною спадщиною, яку варто знати і цінувати.

Міжнародний успіх українського документального кіно на фестивалях та платформах, як то "Зима у вогні" [2] на Netflix, підкреслює його роль у просуванні української культури та історії на глобальному рівні. Це не тільки підвищує обізнаність про Україну, але й сприяє формуванню позитивного міжнародного іміджу країни, яка бореться за свої права, свободу та культурні цінності. Фільми як "Міф" [4] (реж. Леонід Кантер та Іван Ясній) розкривають культурні символи України, як Василь Сліпак, що стають частиною світової культурної спадщини, показуючи світові, що Україна має не тільки своє минуле, але й майбутнє, яке варто підтримувати.

Документальне кіно в Україні виконує важливу функцію в збереженні національної пам'яті та формуванні культурної ідентичності. Воно є потужним засобом комунікації, що дозволяє передати складні історичні та соціальні процеси через особисті історії, емоції та візуальні образи. Це кіно не тільки документує події, але й інтерпретує їх для глядачів як в Україні, так і за її межами, сприяючи глобальному розумінню українського досвіду. Через свої унікальні наративи та емоційну глибину, українське документальне кіно стає важливим елементом культурного обміну, інтеграції української культури в світовий культурний простір та формування майбутнього через розуміння минулого. Воно відкриває нові шляхи для культурної дипломатії, даючи можливість Україні розповісти свою історію на міжнародній арені, впливаючи на формування глобальної культурної спадщини.